

ezeket az isteneket kultiválni kell. Személyi kultusz illeti meg őket, mert jóindulatukon fordul a társadalom egészségének jóléte. Sztálin sem engedett viccelni ateizmus dolgában, még Hruscsov sem. Az ateista szocializmus legalább akkora ellenségnek tekintette a vallási imperializmust, mint a kapitalistát. A Vatikán imperialista kémközpontként

raktározódott el a létező szocializmusért harcolók agyában, s a vallásokat tekintették a legveszedelmesebb ellenfélnek, mert azok papjai kihúzzák a talajt a hatalom önmagát abszolutizálásának szándéka alól.

Ratzinger 1986-ban azt írta nekem, hogy a 13. pontomban idézett zsinati szöveggel elszubjektívizálom az általa idézett 12 pont abszolút érvényét. Legutóbb Dél-Amerikában a relativizmus veszedelméről beszélt. Ötezer különböző vallás igényli, hogy tagjaik ne relatív, hanem abszolút bizonyossággal vallják a maguk hittételeiket.

HOLLAI KERESZTÉLY GONDOKDODOM AZ EGYHÁZZE- NÉRŐL...

Előmegjegyzés. Tisztáznom kell illetékességi körömet: a római-keresztény vallásban nőttem fel, s lettem egyházzenész; bár szívesen és gyakran tágitom e kört, még a szorosan vett egyházzén túl is. Azt hiszem, hogy ezt el sem kerülhetjük, amennyiben csak egy kicsit is mélyebbre szeretnénk bepillantani témánk gondjainak birodalmába.

Sajnos igen sok a gond: bizony az a helyzet, hogy a képzett zenész az istentisztelet befejeztével csak igen ritkán tudja úgy elhagyni a templomot, hogy az el-

hangzott zene hozzásegítette őt az Istennel való találkozáshoz, hogy a közösségben a zene hozzájárult az ő Teremtőjének a jobb megismeréséhez.

Jobb esetben kikapcsolja a szakmai antennáit, de lehet, hogy szürke fellegként telepszik rá a hallott zürzavar: a kántor fáradtsága (vasárnap este már az 5. istentiszteleten működött!), készülletlensége, igénytelensége - ami származhat a körülmények igénytelenségéből is -, képzetlensége stb.

Cikkem, eszmefuttatásom célja, hogy e zavarról gondolkodjunk közösen. Tudom, hogy egy tanulmány nem oldhat meg semmit sem - ha pesszimista vagyok, akkor azt mondom, hogy nem is akarom! -, mégis-mégis, ha van rá alkalmunk, - s e folyóirat éppen ezt kínálja -, akkor beszélnünk kell róla, disputálnunk kell az egyházzenéhez kapcsolódó nézeteinkről, hisz ez hosszabb távon az életminőségünket, a jövőnket is befolyásolja!

Az első gondolatom az ÁLDOZAT fogalmát tapogatja körül.

Azt mondják a szakemberek, hogy minden néptud valamiféle fölötté álló hatalomról, s keresi a kapcsolatot e Hatalommal. - Ez a Vallás.

Éppen ez a tudás különbözteti meg az embert a többi élőttől. Az ember, a halandó sejti a Halhatatlant. Az ember, a véges, valahol a tudata mélyén érzi a Végtelent. Így is mondhatom: az ember az az élőlény, amelyiknek nem csak jelene van, hanem múltja is és jövője is.

A kérdés az, hogy hogyan tudja áthidalni a lehetetlenségnek tűnő szakadékot, ami a Ma és a Mindig között feszül.

Itt lép be az ember életébe az áldozat gondolata, igénye, mint egyetlen megoldás.

Az ember azt hiszi, hogy ha az általa elérhető legtökéletesebbet, teljesen önzetlenül föl tudja nyújtani, akkor a Hatalom lehajol az ajándékért elfogadva azt, s cserébe az ember részesedhetik a Végtelenből.

Egyszóval: az áldozat az egyetlen lehetséges formája annak, hogy az ember kölcsönhatásba kerüljön az Örökkévalóval. - Ez a kiindulás.

E kapcsolat "technológiája" a vallás, a "kivitelezése" pedig a vallás gyakorlata. A vallás gyakorlásának pedig - mondjuk mi - elengedhetetlen része az egyházzene.

A történelemben a Végtelen Hatalomról való elképzelés és a vallás gyakorlata az Emberrel együtt változott, fejlődött és sokfélévé vált. Végh László ezt így mondja [Debreceni Szemle, 2003/ 3]: "Valamennyi civilizáció, kultúra jellemezhető a vallásával, vallásai- val, vallásos fogalmainak rendszerével"

Ha csak a zsidó történelmet futom át, akkor nagy vonalakban ezeket látom.

Ember-áldozat - Mezopotámia (de a magyar ősemlékzetben is ott él Kőműves Kelemen balladája). Amikor

Isten megkíméli ettől Ábrahámot, az azt is jelenti, hogy nyugatabbra, modernebb világba helyezi át őt.

Az Elohim-hit és a Jahve-hit egységbe rendeződik, s kialakul az egy és szellemi Hatalomba való hit. Ez az új viszony a Végtelenhez igen erősen lehatárolja a zsidó népet a körülötte élőkötől. - A kiválasztottság.

E különleges helyzetnek egy másik összetevője - ami a témánk szempontjából különösen fontos -, hogy Ábrahám népének vándorlásakor az összes egykori nagy-kultúrával érintkezésbe került. Mezopotámia, kánaáni, hettita, egyiptomi, perzsa és végül a hellén világ. Rajeczky Benjamin tényként kezeli [Mi a gregorián? - könyv 1981], hogy a gregorián ének gyökerei a zsidó egyházi éneklésbe nyúlnak vissza. Egyszóval: ha gregorián dallamot hallunk, akkor a zenei kultúra ropant mélységével találkozunk.

Itt okvetlenül eszünkbe kell, hogy jusson Bartók Béla meghatározása, amikor a magyar népzene ősi rétegének az értékét jellemzi: dallamkincs, melyet sokan és sokáig énekeltek.

Ez a megjegyzés a csodálatos gazdagságot, s a végtelesen letisztultat írja körül, ami pontosan igaz a gregorián dallamkincsre is - a fentiek alapján.

A vallásgyakorlat fejlődésének vizsgálatából minket a következő mozzanatok érdekelnek most.

Mózes a Törvényben igen részletes utasításokat ad az áldozatok mikéntjére, s hogy azok mikor, kikre vonatkoznak (főleg a 2. és 3. Könyvében.).

Ahogy haladunk előre a Biblia tanulmányozásában, egyre gyakrabban találkozunk azzal a megjegyzéssel, hogy talán mégsem olyan fontos az égő áldozat az Örökkévaló számára, mint ahogyan azt az ember gondolja. Sámuel 1. Könyve, Példabeszédek Könyve, Izaiás [Ézsaiás], Ózeás [Hóseás] 6.6: "Mert én irgalmasságot [szeretetet] akarok és nem áldozatot, Isten ismeretét inkább, mint égő áldozatot".

Az Újtestamentum evangéliumai is ezt visszahangozzák: Mt. 12/ 7, Mk 12/ 33. Jn 4-ben még jobban ki is bontja e gondolatot Jézus a samáriai asszonynak "...eljön az óra, amikor sem ezen a hegyen (Garizim hegyén), sem Jeruzsálemben nem fogjátok imádni az Atyát... az igazi imádók lélekben és igazságban fogják imádni az Atyát... az Isten Lélek...".

Visszakanyarodva a szakmánkhöz. A Jézus előtti Biblia énekes könyve a Zsoltárok könyve. Talán ez az a könyv, amelyik a legerősebb kapocs a Jézus előtti és a Jézust követőinek ideje között - legalább is egyike a leginkább használt könyveknek mindkét világban.

A Zsoltárok könyvében is hangzik az áldozat második sorba állításának a hangja: Zsolt. 40 [39], de a legfontosabb zsoltár számunkra, egyházzenei számunkra az 50.[49] ének, amely pontosan kifejti Isten viszonyát az áldozattal, s új perspektívát nyit számunkra! "Áldozd az Istennek a dicséret áldozatát és teljesítsd fogadásaidat a Magasságosnak...."

" A dicséret áldozata tisztel meg engem, és abban megmutatom az Isten üdvösségét"

Prózaiban mondvá: az Üdvösségünk az Isten dicséretében, a hálaadásban van elrejtve!

Ha ezt a gondolatot komolyan vesszük, akkor oda kell kilyukadnunk - mivel a zenész a dicsőítés legfőbb letéteményese -, hogy az egyházzene az egyik legfontosabb része a vallásgyakorlatnak!

Ezt a gondolatot tovább gördítve: egyházi zene a hálaadás formába öntése.

Ne felejtjük, hogy amikor Jézus imádkozni tanítja övéit, akkor is Isten dicséretével kezdi: Mennyei Atyánk *szenteltessék meg a Te Neved!* - Valakinek a nevét szentnek tartani, a dicséret csúcspontját jelenti. - Tehát Jézus is hálaadással kezdte az imát!

Összefoglalva az eddigieket: Az Áldozat új megjelenési formát öltött:

a *hálaadó dicséret* formáját.

Közelebről szemügyre véve a témánkat, a következőket mondhatjuk:

két gyújtópont köré szerveződik az egyházi zene, mint az ellipszis, s e szerveződést összeköti egy harmadik jellemző, mint tengely.

1., Az említett mózesi könyvekben mindig ott szerepel egy jelző, ami az áldozatot illeti: **hibátlan**. Ha ezt komolyan veszem, s a fentiekkel kapcsolatba hozom, akkor - egy kicsit sarkítva - azt mondhatom, hogy az istentiszteleten minden félrevitt dallam, az énekkar minden hamis akkordja, az orgonista minden elrontott üteme: **istenkáromlás!**

Roppant felelősség!

Az ember ezt minden területen pontosan érzi; érzi, hogy a hiba a halálhoz vezet, pedig ő az örök-életre készül. Az ember számára a kör jelenti a végtelent, a hibátlant. Ezért mondja a jól sikerült formára, hogy *kerék* egész. Ezért szuggereálja magának a kerék számokat: ha a 12-es készletből 1 eltörik sokkal nagyobb bajt jelent, mint amikor már a 9. törik el. Az új gépkocsin az első karc mennyivel súlyosabb eset, mint az esetleg durvább behatások később. Miért csal mindenki arcára semmi mással elő nem idézhető mosolyt egy szép kisgyermek látása? -, mert ekkor senkinek sem jut eszébe a halál! Hibátlan = Isteni = Örök.

2., A másik fontos pont: Iz. [Ézs.]: 42. 10. „Énekeljétek az Úrnak **új éneket ...**”

E követelmény különösen a zsoltárokból hangzik felénk igen erőteljesen:

Zsolt. 33/ 3: „Daloljatok neki **új éneket ...**”, Zsolt. 40, [39]; Zsolt. 149.

A 96. [95.] zsoltár ezt bőségesen ki is bontja: "Énekeljétek az Úrnak új éneket, énekeljen az egész föld! Énekeljétek az Úrnak és áldjátok az ő Nevét ... adjatok az Úrnak dicsőséget és tisztetletet, adjatok az ...Ő Nevének dicséretet!"

Hogy állunk ezzel a követelménnyel? - Úgy lát-szik, hogy nem csak hibátlannak kell lennie a dicséretünknek, hanem újnak is, ha méltóak akarunk lenni az Örökkévalóhoz.

Kezdetben ez természetes volt. A 4.-5. században a zsoltárok nyomában megszületnek az új himnuszok, ódák; a himnuszok lendülete óriási fegyverré vált a milánói Ambrus kezében. Másrészt, mint Babits mondja: a himnuszok gazdag világa az európai líra bölcsőjévé vált.

Ha a 12.-13. sz.-i magyar betért a templomába, mondjuk egy Bükk-környéki földműves a belpátfalvai templomba, akkor egyszerre találkozott a legújabb építőművészettel, a korabeli legértékesebb énekkultúrával, az új költészettel - lehet, hogy nem értette meg, de hallotta a ritmusát, dallamát -, láthatta a freskókat, a mise-könyvben a finom iniciálékát, a rendezett, ünnepélyes mozgást. (Dobszay László gondolatai). Micsoda újság volt ez az akkori magyarnak!

Ezekkel szemben ma, ha esetleg hibátlanul hangzik is el, de többnyire régi zenével dicsérjük Menyeyi Atyánkat.

Ezen a ponton elnémulunk, s csak széttárjuk karunkat reménytelenül nézve a jövőbe!

A baj abból származik, hogy az „új” fogalmának az idők folyamán valahogy kettős arculata támadt.

A köznapi életben természetesen az újra szavazok, ha választhatok. Jobban örülök az új háztartási gépek, új ruhának stb., mint a kopott, öreg elavult holminak. Nem is beszélve a gépkocsiról, ami már harmad nap, 50 km-rel, jóval kevesebbet ér, mint amikor kihoztam az üzletből.

De mit várhatok a templomi közösségtől, ha egy „nullakilométeres” zeneművel lepem meg őket az istentisztelet után?!

Ez nem volt mindig így. Bachnak az 1736-ban megjelent énekes-könyvecskéjét így kínálja a kiadó az előszóban: „E könyvben található énekekhez J. S. Bach úr ... részben teljesen új dallamokat komponált, részben pedig kijavította a harmonizálásukat [értsd: újra harmonizálta őket].”

A fordulópont egy dátumhoz köthető: 1781 június 8.

Mai szóval: ekkor szűnt meg W. A. Mozart munkaviszonya a salzburgi érsekséggel. Amikor Arco gróf kirúgja (szó szerint!) Mozartot, akkor – szimbolikusan - tkp. az új, a művészi zene rúgatik ki a Templomból – hosszú időre!

3., Szentnek kellene lennie az egyházi zenének – volna a harmadik kirovás, a fentebb tengelynek nevezett harmadik jellemző; hisz akinek szól Ő maga a Szentség.

Szent = kados (héb.) = hagiosz (gör.) = elkülönített, az Isten számára félretett.

Ellentétje: a közönséges, a mindennapi, amiből sok van.

A Mindenhatóból egy van = a Szentek Szentje – szemben az Olimposziakkal.

Akik Hozzá tartoznak, szintén szentek = a szent nép (az egyedül kiválasztott).

Akik a templomában a zenét szolgáltatják, a levitáknak szintén szenteknek kell lenniük!

(Itt egy kicsit megremegett a kezem, mert ez érvényes a mai kántorra is!)

Sokáig az éneket a szentélyben működők adták (a keresztény templomokban is), ezért nem vehetett részt nő a karban. Egészen szigorú helyen, pedig csakis papok énekelhettek az istentiszteleten. (szigorúbb pápák idején a Cappella Sistina-ban – 15-16. sz.)

A szentnek ez a jelentése sokáig magától értetődő volt. A profán az udvari lakomák, a lovagi tornák, a vásárok kísérő jelensége volt.

Az 1600 körüli évek hoznak változást e kérdésben, hoznak új szempontot e jelzőhöz.

Az opera megjelenésével, majd később a kiteljesedésével (19. sz.) egy új értékrend kezd követelni a maga jussát.

Ha Verdi vagy Wagner írja az operát, akkor az hibátlan, új és egyedi, megteremtve a maga szentélyét. Mindehhez még hozzájárult, hogy éppen ezen felvirágzási pontokon halványul el a korábbi szent-zene.

Itt felmerül egy újabb finom megkülönböztetés igénye, amit ha megteszünk, akkor talán még napjainkig is eljuthatunk, s nem kell tanácstalanul, reménytelenül széttárnunk karjainkat.

Tehát: el kell fogadnunk az egyházi zene és a színpadi zene csúcseinak az egyenértékűségét.

Mégis mi a különbség? – A templomban a közösség a pap vezetésével, aki a nép szócsöve, együtt fordul a Mennyei Atyjához (lásd: a kereszténység eredetéhez legközelebb álló liturgiát, a szt Jakab-liturgiát), együtt kéri, hogy a Lélek szálljon le az adományaikra; a közösség fordul az Istenéhez!

Ezzel szemben a színházban: a nép, a hallgatóság a színpadon éneklő, bánkódó, hevülő egyén felé fordul; a rész-közösség fordul az egyén felé!

A 19. sz. termi meg a „szóló” művészt. Ahogy Liszt mondta bizonyos öniróniával: „a koncert én vagyok” -, s vele szemben az elbűvölt hallgatóság.

Összefoglalva: a „szent”-nek egy újabb arculatára bukkantunk:

közösségi, ami Isten felé fordul (a „leiturgion” szó szinte pontosan ezt jelenti!)

Ezek után kíséreljük meg e három pontot szem előtt tartva megérteni az egyházzene sorsát.

A hibátlanságot még ma is természetesnek tartjuk, bár igen sok tényező ellene játszik, és az újság is érvényesült egy darabig.

Amíg a zeneművészet a templomban teljesedett ki, amíg a templomban működtek a hivatásos énekesek, s a műkedvelés csak a templomon kívül volt lehetséges;

amíg az alkotók a törekvéseik legjavát a templom számára öntötték formába, a templomba képzeltek el, adig magától értetődő volt e kirovásnak megfelelni.

1600 körül a művész számára egyre érdekesebbé vált az opera műfaja, ami mögött az egyéni érzelmek munkáltak, s a közösség szerepe háttérbe szorult – mint láttuk fentebb.

Isten a közösséget részesíti előnyben: a Mi-Atyánk is többes számban szól, s ha "...ketten vagy hárman összejöttök nevemben, köztetek vagyok", az emmausziak is ketten bandukoltak hazafelé az ünnepek után stb. Az új idea annyira rányomja mindenre a bélyegét, hogy megszületik a "magán-mise", Isten dicsőítése közösség nélkül! Liturgia - egyedül = abszurdítás!

Egyúttal ez az a pillanat, amikor az Új már máshol kezd virágzni, s a templomnak csak a konvenció marad.

A reformáció még egyszer felemeli a süllyedő hajót, de már jórészt más vizeken hajózva. Luther nagy teljesítménye, hogy a bibliát lefordítja anyanyelvére, azaz: a saját szemével tekint a Biblia lapjai közé, s nem az idegen nyelven magyarázók eszével.

A fordítások fölött mindig ott függ a félrefordítás veszélye. De ez a tény mégsem ellensúlyozhatja azt, hogy időközben az európai ember kinőtt a gyermekkorából, s maga szeretné a világnézetét kialakítani a biblia alapján.

A reformáció másik nagy vívmánya, hogy a liturgiában sokkal aktívabb részvételre készíti a templomi közösséget. Ennek eszköze a templomi népének, a gyülekezeti ének, aminek természetes előfeltétele volt a népnyelvűség.

Más szóval: *az ének az Isten felé forduló közösség szervező erejévé vált.*

Ezzel az egyházzenenek egy új formája és új résztvevője születik meg: a templomi közösség éneke. Tehát nem professzionális tevékenység. Kérdés: lehet-e ez is hibátlan? - Felelet: lehet!

Lehet, ha megtalálja azt a módot, dallamvezetést, azt a metrikát, szerkezetet, amellyel a közösség Istenhez-vezetését megfelelően tudja szolgálni.

Új ez az ének? - Igen, új mindenestül: nyelvében, dallami szerkezetében, egyszerűségében, előadói-ban. Új abban is, hogy a gyerekek a tanító (praeceptor) egész heti szorgos munkájával felkészítve, vasárnap hatásosan vezetik a közösség énekét. Új abban is, hogy erre az időre már az orgona megfelelő támasszá növi ki magát. Eleinte csak az előjátékokban, majd lassan a kísérettel is, s majd még tovább lépve, a kántor (az éneklő!) az orgonán ülve, a kor új stílusának megfelelően, számozott basszussal, az un. kontinuó-játékkal is tudja vezetni a közösség énekét.

Erre az új egyházzenei vívmányra pedig - Bach-ig bezárólag - egy új zenei stílus, egy hatalmas zenei világ, a barokk egyházzene épül fel - eleget téve mind a három feltételnek -; szemben a kor általános művészi

törekvéseivel. (Hajlamos vagyok azt mondani, hogy Bach inkább volt gótikus, mint barokk – bár tudom, hogy e kijelentés sok magyarázatra szorul!)

Itt, ezen a ponton pedig ki kell mondanunk a szomorú igazságot, hogy tkp. azóta is **ezen a fejlődési ponton toporgunk!** Íme: ismét találkoztunk az 1781-es dátummal!

Próbáljuk meg körülírni a bajokat, amik miatt emlegettem a "szürke fellegeket", keressük az okokat.

A fentiekből láttuk, hogy az egész templomi közösség közös éneke a liturgiában, szakmai szóval jelezve: a korál-szerű ének, a 16. sz. óta él. Először az iskolás gyermekek énekével vezetve, majd az orgona padján ülő kántor vezetésével - egészen napjainkig.

A zenész-mester - a 17.-18. sz.-ban - a zenét rendszerint valamelyik billentyűs hangszerezen ritmikusan játszott akkordokkal vezette (a különféle együttesek összjátékát is). Lassan ez vált gyakorlattá a templomban is. Ez a kor a klasszikus összhangzattan kialakulásának a kora.

Tehát, ha a 18. sz.-i kántor így vezette a templomi közösség énekét, akkor modernül cselekedett: új a technika s új az összhangzattan.

A baj azzal kezdődött, hogy a 18. sz. második felétől kimegy a divatból ez a technika - még Beethoven használja a korábbi miséjében (C-dúr mise - 1807) -, s a karmozdulatokkal vezénylő mester veszi át a vezető szerepet.

A nagyobbik baj az, hogy az új stílus dallamai nem is igénylik ezt az akkordírozó kíséretet, pedig az 1800 körüli stílus dallamossága beszűremkedik a templomi énekeink világába (pl.: a karácsonyi énekeink nagy része, a Himnuszunk is!) - mondhatjuk, hogy egy zenei tudathasadást hozva létre. Ezzel egyszerre válik avulttá a technika és a stílus.

A mai kántor pedig még most is ezzel kísérletezik! - a tudathasadásban tévelyegve.

A 20. sz. első felének legjelentősebb egyházzenei ez a fonák helyzetet érezvén, sorban megkísérelnek egy-egy igényesebb kántorkönyvet létrehozni. Pl.: Harmat Artúr – 1931 -, aki igen nagy műveltséggel és erőfeszítéssel kialakított az általa értékesnek talált dallamvilághoz egy alkalmasabb összhangzattant. Eből természetesen a legnagyobb igyekezettel is csak valamiféle hibrid-stílus jöhetett létre - igen nagy tisztelettel legyen mondva!

A feszültség ott csökkent, amikor népzene-ihletésű dallamot kellett összhangzattal ellátnia, ehhez jobban illik a barokk összhangzattantól való elszakadás. Másrészt ezek a dallamok érintetlenek a profán ízléstől, a nem-szenttől, az 1800 körüli dal- és opera-stílustól.

Itt egy másik gond leselkedik: a szövegek elfogadhatósága a mai ember számára.

Pl.: a "Csordapásztorok" - karácsonyi énekében. - "Szénán bágyadoz a hideg jászolban ..." stb.

Ezekből a szövegekből egy naiv teológia árad igen erőteljesen, ami a népművészetekkel foglalkozók számára igen érdekes lehet, s nekünk, a népművészet kedvelőinek is igen meghatározó lehet, de talán a liturgiának ennél sokkal magasabb a célja.

Több új törekvés létezik, hogy a fenti tudathasadásból valahogy kiemelje az egyházzenét; most csak egyet említek: az Éneklő Egyház kötet szerkesztőinek munkásságát.

Ez az új könyv előnyben részesíti a népzene-ihletésű dallamokat, közelebb hozva az anyagot a Szent kritériumához, de sajnos az akkordikus vezetés problémájával e kötet sem tudott megbirkózni.

A legfontosabb törekvése - most már kimondva a nevet - Dobszay László és munkatársainak, a gregorián ének központba állítása.

Új ez a dallamvilág? - reflexből mondva - bizony igen régi!

Mégis valami igen hasonlót élünk át vele, mint a 20. sz. elején Bartók és Kodály a magyar népzene régi rétegeit fölfedezve: igaz, hogy valami nagyon ősit emelt ki a tudomány az emlékezet mélységeiből, de ez a zenészi magatartás nagyon is új a 19. sz. után.

A gregoriánnak ez az "újsága" természetesen nem menthet fel bennünket, hivatásos zenészeket, az újszent-zene lehetőségeinek a kutatásától.

Ezen út keresésének egyik állomása az volna, ha mindent elkövetnénk annak érdekében, hogy ami megszólal a liturgiában, az hibátlan legyen!

1., Meg kellene tanítani a közösséget együtt-énekelni - lehetőleg az értékesebb dallamokat. Sarkítva: aki nem énekel együtt, az nem vesz részt a liturgiában, az nem ad hálát Istennek, az nem kerül kapcsolatba Istennel.

2., Okvetlenül szükséges volna minden kántor mellé egy kisebb félhivatásos csoport, az un. szkóla, ami az olvasmányok utáni zsoltárokat énekelné, amire nép örömmel tudná felelni az Alleluját.

A kántor nem énekelheti egymaga a zsoltárt, még akkor sem, ha szép hangja van; ez nem teszi közösségivé az istentiszteletet, csak betartja az előírásokat!!

Egykor gyakorlat volt, hogy az énekiskola legjobb fia a liturgia egy bizonyos pontján kiállhatott az emelvényre és egymaga intonálhatott igen díszesen egy zsoltár részletet (Graduale), ez bizonyosan minden hallgatónak Istenhez emelte a lelkét. De ez már a tudás, a minőség csúcspontja volt, s nem tölthette ki az egész istentiszteletet.

3., Szólhat énekkar is, de csak akkor, ha hibátlanul működik. Műkedvelő módon "énekelgetni" a templomban, ráadásul teljesen szervetlenül a liturgiához: nagy méltatlanság.

Nagy műveket előadni, melyekhez zenekar is tartozik, de zenekar nélkül megszólaltatni azokat: ismét csak méltatlanság Istenhez. Hiába hivatkozunk arra, hogy

nincs pénz, szegények vagyunk; tessék olyan zenét énekelni, ami tökéletesen megvalósítható az adott körülmények között.

4., A zenekar megjelenésével az a baj, hogy nagyon hozza az opera levegőjét magával.

Láttuk, hogy éppen az opera kibontakozásának ideje jelenti a művészet főirányának az elfordulását a templomtól, és jelenti egyúttal a zenekari stílus kibontakozását.

Már említettem, hogy Bach közvetlen elődei is maga Bach ki tudott alakítani egy hangszerekkel támogatott, a legmagasabb értékszintet jelentő liturgikus világot. Tehát nem lehetetlenség a hangszer a liturgiában, de ehhez valami igen erős önfegyelem jelenlétére volna szükség.

Itt kell megemlíteni a hangszerpótlék alkalmazását a templomban, az elektronikus hangkeltő szerkezet használatát. Nem kell okvetlenül orgona a templomi énekhez, azt lehet kisebb betanított együttesrel is vezetni; mint láttuk az orgona mint énekvezető-eszköz viszonylag késői produktum (pontosan nem datálható, de úgy kb. a 17. sz. közepe után).

Általában nem méltó a Mennyei Atyához a pótlékok használata: bor helyett üdítő ital, élő szó helyett hangszórón beadott szöveg, íg hirdetés stb.

Korunk nehéz kérdése az un. "könnyű zene" (pontosabban: a hígított zene a művészivel szemben) beszívargása a liturgiába.

Aki nem akar a zenéjéhez hozzányúlni, annak is meg kell hogy akadjon a szeme a szövegeken, melyek hemzsegnék a hibától - vallási, nyelvi, prozódiai szempontból.

A hangzó anyag pedig még a könnyűzenének is csak a maradéka.

Jellemző, hogy ezek az "együttesek" a helyüket sem találják a templomban. A közösséggel szemben szeretnek működni, mintha a szentély színpad volna, nagyban zavarva az oltár körül mozgók feladatát. Ezt a jelenséget a "pasztoráció" fogalmával szokták védeni, mintha ez csalétek volna az ifjúság számára!? Sokkal inkább a műveletlensége árad felénk azoknak, akik ezt az igen híg, zenének sem nevezhető tüneményt védelmezik, sőt szorgalmazzák is esetleg.

Természetesen tudom, hogy ez igen szigorú bírálat, s hogy ennek meg kellene nézni a másik oldalát, nevezetesen azt, hogy miért terjed ez, mint valami járvány, hozzá felekezetektől teljesen függetlenül?

Biztosan jelent egyfajta igényt az aktívabb részvételre a liturgiában, másrészt igényt az újra, amit éppen fentebb hangsúlyoztam. Mégis: azt hiszem, hogy semmi képen sem adható fel a hibátlan és a szent kritériuma. Ez a konfliktus messze túlmutat az egyházzene problémáin!

A helyzet az, hogy nemcsak az egyházi zene torporog valahol a múltban, hanem a liturgia megértése, megértetése, az Istenünkhöz való viszony milyensége is.

Beethoven az op. 132-es vonósnégyesének III. tételére fölé ezt írta:

„Egy felgyógyult szent hálaéneke az Istenséghez ...” és megszólal egy csodálatos korál-tétel.

1945-ben, az Államokban a nagy beteg Bartók erre reflektál a III. zongoraverseny II. tételében, amikor ezt írja a tétel élére: „Adagio religioso”, és ugyancsak egy csodálatos korál-tétel szólal meg.

A 20. sz. közepén: *hibátlan, új és szent zene.*

Debrecen, 2004. 02. 07.

HOLLAI KERESZTÉLY A SZENT ÖSSZEJÖVETEL...

Pál így nevezi a korinthusiakhoz írt első levelében a Jézusra való emlékezést; ma ez volna az istentisztelet, a szent liturgia, a „mise” helyes, magyar elnevezése (görögül: szünerkhomenón).

Kétféle összejövétel lebeg a szemem előtt:

a, Összejövünk barátok egy kirándulásra, s amikor itt az ideje, mindenki előveszi a magával hozott enniválóját és elkezd enni. Vagy összejövünk valami családi ünnepre többen, s mindenki a meghívó által készített uzsonnát, vacsorát fogyasztja, testvéries hangulatban, de nem gondolnak a bibliára, Jézusra, csak békésen beszélgetünk, eszegetünk, iszogatunk.

b, Összejövünk, esetleg valami szerényebb enniváló is jut mindenkinek, de közben megemlékezünk Jézus életéről, tanításáról és az Ő utolsó baráti összejövételéről, amikor Jézus és tanítványai utoljára ettek együtt megünnepelve a zsidó húsvétot.

Ez volna a szent összejövétel magja.

Ezt megelőzheti egy-egy *bibliai rész részletesebb elemzése* (nevezhetjük: az ige liturgiájának). Fontosnak tartom, hogy az ószövetségi rész boncolgatását, az ószövetségi ének, a zsoltár kövesse az allelujával, s az újszövetséghez új ének tartozzék.

E második rész előképe talán az Apostolok Cselekedetei 20. fejezetében olvasható, amikor Pál Troászban összegyűjtötte (itt a „szünágó ige megfelelő alakja szerepel) a testvéreket kenyértörésre, „és hosszan beszélt, egészen virradatig...”

Ezután következhetne - harmadik részként - a *Felajánlás*, amikor arra kérjük Mennyei Atyánkat, hogy *áldja meg egész heti munkánkat* (a görög „anaphora” = felküldés), amit a kenyér és bor jelképez és *hálát adunk a héten kapott minden ajándékért.*

Ennek a megáldásnak a legfontosabb mozzanata az, hogy kérjük a Lélek-Istent, hogy erejével *tegye istenivé a mi felajánlott adományainkat.* (epiklészisz). **Azaz: azt kérjük, hogy a kenyér és a bor, melyek jelképezik a mi adományainkat, legyenek Jézus testvére és vérévé; azaz Jézus Lelkévé, azaz: Istenivé!**

Igen fontos, hogy e helyen a „szóma” görög szó szerepel, ami az emberi lényegét jelenti, s nem az élő testet, amit a görög „szarx” szó jelent.

A gond az, hogy a latin „corpus” szó mind a kettőt jelenti!

Mindezek záró mozzanata - a negyedik rész -, hogy ezen istenivé vált adományokból *visszkapunk valamit, aminek elfogyasztásával mi is részesülünk az Isteni létből!*

A fentiek alaposabb megértéséhez, a Szentírásban a Márk 14/12-től és a szinoptikusoknál párhuzamos helyeken olvasható részről gondolkodom.

Mind a három említett részben előfordul a *szövetség* kifejezés, ezért először megkeresem az eredetét.

Két pontból indulok el: Mózes 2. könyvéből (A Kivonulás) és

az Újszövetség egy-egy megfelelő helyéből.

A szövetség. (2Móz. 24).

Amikor Mózes lejtött a hegyről, kihirdette a népnek az Úr minden szavát és minden parancsát. Az egész nép egy szívvel felelte: az Úr minden szavát megtartjuk, melyeket hozzánk intézett.

Azután a Sínai hegy lábánál, Mózes parancsára, fiatal izraeliták égőáldozatot mutattak be, és fiatal bikákat ajánlottak fel az Úrnak közösségi áldozatul. Mózes pedig vette a vér felét és áldozati csészékbe öntötte, a vér másik felét az oltárra hintette. Utána vette a szövetség könyvét és azt felolvasta a népnek.

Ők kijelentették: „Amit az Úr parancsol, azt követjük és megtartjuk”. Erre Mózes vette a vért, meghintette vele a népet és így szólt: „Ez annak a szövetségnek a vére, amelyet az Úr ezen feltételek mellett kötött veletek.”

2Móz 23/25 „... megáldom kenyeredet és vizedet, s távol tartom tőled a betegségeket. Országodban nem lesz asszony, aki elvetél vagy meddő marad, s életed napjait teljessé teszem.” - Ez egy részlet az előzményekből, amit az Úr vállal, mint a másik fél a **szövetségben**.